

TÜRKİYE'DE FOLKLOR ÇALIŞMALARI VE MİLLİYETÇİLİK

*İlhan BAŞGÖZ**

*Çev. Serdar UĞURLU***

ÖZET

Türkiye'de folklorla olan ilk ilgi, on dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında halkın çoğunluğu tarafından anlaşılabilir bir milli dilin oluşturulması ihtiyacı hissedildiğinde başladı. 1839'da ilan edilen Tanzimat reformları Osmanlı edebiyatında fonksiyonel bir değişimi başlattı. Özellikle Fransa başta olmak üzere, Batı ile sıkı ilişkiler içerisinde olan ve Avrupa'nın ekonomik, sosyal ve eğitim kurumlarını arzu eden, örnek alan yeni nesil Osmanlı yazarları, çok geçmeden bu kurumların gelişmesinde edebiyatın önemli bir rol oynadığını fark ettiler. Yabancı etkilerle kirletilmemiş, saf Türkçe olan halkın dilini kullanarak bir edebiyat yaratmak için Tanzimat yazarları, halk bilimi ve halk edebiyatı ile ilgilendiler. Pek çok şair, romancı, oyun yazarı ve entellektüeller 1860 ile 1900 yılları arasındaki bu akımda yer aldılar. Türk milliyetçiliğinin ortaya çıkışında, folklorla karşı entellektüellerin tutumlarındaki yeni dönem, belirleyici olmuştur ve folkloru, Türkiye'ye bağımsız, bilimsel bir disiplin olarak tanıtan Boratav'dır. Boratav, folklorun öğretim ve araştırma kapsamını, sözlü gelenek ile sözlü olmayan geleneği de kapsaması için genişletmiştir.

Anahtar Kelimeler: Folklor ve milliyetçilik, folklor ve devlet, halk edebiyatı, halk kültürü, Türk milliyetçiliği, folklor araştırmaları.

FOLKLORE STUDIES AND NATIONALISM IN TURKEY

ABSTRACT

Interest in folklore began in Turkey in the second half of the nineteenth century when the need was felt to forge a national language which could be understood by the majority. The Tanzimat reforms, which were introduced in 1839, inaugurated a functional change in Ottoman literature. A new generation of writers who were in contact with the West, especially France, and admired the economic, social, and educational institutions of Europe, soon realized that literature played an important role in the development of these institutions. To create a literature using the language of "common people," which was pure Turkish and unspoiled by foreign influences, made the Tanzimat writers interested in folklore and folk literature. Many other poets, novelists, play-wrights, and the intellectuals joined the movement between 1860 and 1900. The emergence of Turkish nationalism marked a new era in the attitude of intellectuals toward folklore and it was Boratav who

* İlhan Başgöz (1972). "**Folklore Studies and Nationalism in Turkey**", Indiana University Press, Journal of the Folklore Institute, Vol. 9, No. 2/3 (Aug. - Dec., 1972), pp. 162-176

** Dr., Sakarya Üniversitesi Devlet Konservatuarı. El-mek: sugurlu@sakarya.edu.tr

introduced folklore to Turkey as an independent, scientific discipline. He enlarged the scope of folklore teaching and research to include verbal and nonverbal tradition.

Key Words: Folklore and nationalism, folklore and state, folk literature, folk culture, Turkish nationalism, folklore studies

Türkiye’de folklorla olan ilk ilgi, on dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında halkın çoğunluğu tarafından anlaşılabilir bir milli dilin oluşturulması ihtiyacı hissedildiğinde başladı. Osmanlı entellektüelleri, aydınları ve özellikle de yazarları tarafından kullanılan dil, Arapça ile Farsça’nın gramer kurallarından ve kelime hazinelerinden oluşmakta idi. Bu hâkimiyet, inançların ve eğitim sistemlerinin katılımları ile öyle bir seviyeye ulaşmıştı ki Osmanlı halkı kanun dilini, resmi yazışma dilini ve edebiyat dilini anlamıyordu. Osmanlı entellektüelleri ve yazarları aşkın hoşnutlukları ile şarabın methiyeleri ve sitayişleri ile sarayı mutlu etmeye devam ettiklerinden bu iletişim kopukluğundan etkilenmediler.

1839’da ilan edilen Tanzimat reformları Osmanlı edebiyatında fonksiyonel bir değişimi başlattı. Özellikle Fransa başta olmak üzere, Batı ile sıkı ilişkiler içerisinde olan ve Avrupa’nın ekonomik, sosyal ve eğitim kurumlarını arzu eden, örnek alan yeni nesil Osmanlı yazarları, çok geçmeden bu kurumların gelişmesinde edebiyatın önemli bir rol oynadığını fark ettiler. Onlar Türkiye’ye geri döndüler ve geçmişte Osmanlı’da bilinmeyen ve topluma bir mesaj aktaran dergileri, oyunları, kısa hikâyeleri ve romanları topluma tanıtarak, bu Batı modellerini takip ettiler. Yeni nesil yazarlar sosyal ve politik değişimleri gerçekleştirmek maksadıyla bu yeni türleri kullanarak insanları aydınlatmayı umdular. Ancak buna rağmen insanları edebiyat yolu ile etkilemede sınırlı bir başarıya ulaştılar çünkü yazdıklarının dilini anlayabilen sadece küçük bir kitle vardı.

Böylece dili ve dil eğitimi faaliyetlerini reforme etme ihtiyacı 1860’larda bu zeminde ortaya çıkmıştır. Ahmet Midhat Efendi (1884-1913) problemi şu şekilde ortaya koymuştur: “*Edebiyat dilimiz bir milli dil değildir. Arapça, Farsça ya da Türkçe de değildir. Edebiyatımızın başyapıtları bir Arap ya da Farslı tarafından anlaşılabilir değildir. Biz de bu edebiyatın bizim edebiyatımız olduğunu iddia edemiyoruz çünkü bu edebiyatı biz de anlamıyoruz. Biz, bir dil olmaksızın bir millet olabilir miyiz? Hayır, çünkü halkımız kendi anladığı bir dile sahip. O zaman edebiyat dilimiz ile onlarınkini yer değiştirelim ve o dilin dışında bir milli dil yaratalım*”¹

Yabancı etkilerle kirletilmemiş, saf Türkçe olan halkın dilini kullanarak bir edebiyat yaratmak için Tanzimat yazarları, halk bilimi ve halk edebiyatı ile ilgilendiler. “Şinasi (1826-71) İstanbul’da eğitimsiz kitleler tarafından anlaşılabilmesi için oldukça basit bir dil kullanarak 1859’da bir tiyatro oyunu yazmıştır.”² “Üç yıl sonra da dört bin atasözünden oluşan bir derleme yayınlamıştır.”³ Bir diğer yazar Ziya Paşa (1829-80), ilan etmiştir ki “bizim gerçek dilimiz ve edebiyatımız halkın arasında yaşamakta olanlardır. Milli şiirimiz ve nazımlarımız hala ozanlar ve halk arasında canlıdır.”⁴ Pek çok şair, romancı, oyun yazarı ve entellektüeller 1860 ile 1900 yılları arasındaki bu akımda yer aldılar. “Hüseyin Rahmi (1864-1944) romanlarını popülerleştirmek için geleneksel hikaye anlatıcılarının ve gölge oyununun anlatım tekniklerini kullandılar.”⁵ “Ahmet Mithat Efendi insanlara ahlaki değerleri

¹ Ağâh Sırrı Levent, **Türk Dilinde Gelişme ve Sadeleşme Safhaları** (Ankara, 1949), s. 141

² Ahmet Hamdi Tanpınar, **On Dokuzuncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi**, (İstanbul, 1956), s. 147-148.

³ İbrahim Şinasi, **Durubu Emsal-i Osmaniye** (İstanbul, 1863), Ebuzziya tarafından ikinci baskı 1870, üçüncü baskı 1885.

⁴ Levent, s. 139.

⁵ Pertev N. Boratav, "**Hüseyin Rahminin Romancılığı**", *Folklor ve Edebiyat*, 2. cilt (Ankara, 1945), s. 161.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 6/3 Summer 2011

öğretmek için Şinasi’nin derlemelerinden aldığı atasözlerine dayanarak kısa hikâyeler meydana getirdi.”⁶ “Abdülhak Hamid ise (1851-1937) oyunlarından birini atasözleri ve yerel ifadeler ile doldurdu.”⁷ Son olarak, yüzyılın başında milli duyguları ifade eden temaları işleyen ve halk şiirinin ölçü sistemini yoğun bir şekilde kullanan Mehmet Emin (1869-1944) “milli şair”⁸ unvanını kazandı.

Halkın diline ve edebiyatına karşı olan pratik ilgilerine rağmen bu dönemin entellektüelleri bir bütün olarak folklorun değerini fark etmediler. Örneğin "Namık Kemal (1840-88) gerçeklik ve doğa ile tamamen bağlantısız bir tür olduğunu düşündüğü ve bireylerin duygularını, geleneği ve ahlakı tanımlamakta başarısız gördüğü halk hikâyelerini kötüledi ki bunların hepsi bütün sanat formları için gerekli unsurlardı.”⁹ Süleyman Faik aynı konuda düşüncelerini şu şekilde dile getirmiştir: “*Onlar tembel insanların ürünleridir ve sadece cahil insanlara anlatılan yalanlardır.*”¹⁰ Ünlü Macar folklorist Ignacz Kunos 1880’de Türkiye’yi ziyaret ettiğinde, “Türk folklorunu derlemek için programını oluşturduğu anlaşılmalı ve bunun üzerine Osmanlı yazarları ona daha ciddi işlerle uğraşmasını tavsiye etmişlerdir.”¹¹

Türk milliyetçiliğinin ortaya çıkışında, folklorla karşı entellektüellerin tutumlarındaki yeni dönem, belirleyici olmuştur. Avrupa’nın on dokuzuncu yüzyıl tarihini sallamış olan milliyetçilik, Türkiye’de I. Dünya Savaşı’na kadar önemli bir güç olamamıştır. Bu gecikmede, imparatorluğun heterojen yapısı ve yönetici sınıfının Müslüman Türklere karşı olan tutumları, önemli bir rol oynamıştır. Yunanlılar, Bulgarlar, Arnavutlar ve Araplar gibi azınlıklar arasında oluşacak olan bir milli bilinç, İmparatorluğu yıkacak olan bağımsızlık hareketlerini hızlandırabilirdi. Bu nedenle milliyetçiliğe kuvvetle karşı koyuldu. İmparatorluktaki Türk halkı, sultana bağlı bireyler olmanın dışında, sultanları tarafından asla milli bir birlik olarak görülmedi. Onların ana görevi savaşmaktı ve onların arasında neredeyse hiç milli haysiyet-onur gelişmemiştir.

Sultanlar ve münevverler sınıfı, İmparatorluğu bir milli Türk devleti haline getirme ve bir milli ruh yaratma imkânlarına sahip olan bu iki güçlü gurup, kendilerini öncelikle Müslümanlar ve Osmanlılar olarak tanımladılar. Onlar kendilerine Türklere denildiği zaman bir endişe hissettiler. Onlar için Türk, sadece eğitimsiz şehir halkını ve cahil köylüleri ifade etmekteydi. Halk tarafından anlaşılan ve takdir edilen bu yazarlardan biri tarafından yazılan bir şiir, “Ne gibi bir hata yaptım. Şiirinden hoşlanan insanlar görüyorum”¹² tepkisini ortaya çıkardı.

Avrupa’da İslam öncesi Türk tarihi ve dili hakkındaki çalışmalar, Osmanlı İmparatorluğu azınlıkları arasındaki milliyetçilik ve bağımsızlık hareketleri, 1908 reformunun başarısızlığı, Osmanlı birliği için yapılan son bir çağrı ve Alman emperyalizminin etkileri gibi bütün bu gelişmeler Türk milliyetçiliğinin ortaya çıkmasında katkıları olmuştur. “Birinci Dünya Savaşı boyunca Arapların Müslüman kardeşlerine yani Osmanlı’ya karşı saldırıları ise hala milliyetçiliğe karşı direnen güçlere son bir darbe oldu.”¹³ Sonunda Türklere, Müslüman olmalarının ötesinde ayrı bir kimliğe de sahip olmalarının gerekliliğini fark ettiler.

⁶ Ahmed Midhat Efendi, **Durubu Emsal-i Osmaniye-i Şinasi Hikemiyatını Tasvir**, (İstanbul, 1288 [1871]).

⁷ Abdülhak Hamid, **Sabr u Sebat**, Tanpınar, s. 435.

⁸ Kenan Akyüz, “**La littérature moderne de Turquie**,” in *Philologiae Turcicae Fundamenta*, (Weisbaden, 1965), p. 548.

⁹ Pertev N. Boratav, **Folklor ve Edebiyat**, 1. Cilt, (İstanbul 1939), s.49

¹⁰ Ibid.

¹¹ Pertev N. Boratav, **Halk Edebiyatı Dersleri**, (Ankara, 1943), s. 8.

¹² Fuat Köprülü, “**Âşık Tarzının Mense’ ve Tekâmülü**”, Edebiyat Araştırmaları, (Ankara, 1966).

¹³ Niyazi Berkes, **The Development of Secularism in Turkey** (Montreal, 1964), p. 313.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 6/3 Summer 2011

Ziya Gökalp (1876-1924), Türk milliyetçiliğinin babası, o tarihte Türk milliyetçiliğinin prensiplerini formüle etti. Onun mesajı uygun-doğru bir zamanda belirdi ve dağılan imparatorluğun kalıntılarından bir milli bilinç yaratmaya çalışan Türk entellektüellerini bir araya getiren bir çılgılık oldu. Gökalp milli tarihte, edebiyatta ve dilde Türk milli kimliği için araştırmalar yaptı. Onun sisteminde tarih, edebiyat ve dil; Türklerin kirlenmemiş doğal kültürü ile Osmanlı kültürünün yer değiştirmesinde ve Türk insanını (milli bilinç etrafında) birleştirme hususunda ana kaynaklar olarak görülür. Doğru milli kültüre ulaşabilmek için Osmanlı'nın her şeyi çürütülmeliydi. Osmanlı kültürü ve müesseseleri Gökalp'in ideolojisinde önemli derecede olumsuz bir rol (günah keçisi rolü) oynamıştır. Osmanlıları tenkidinde Gökalp demektedir ki:

“Elli yıl önce Türkiye’de yan yana iki dil vardı. Osmanlıca olarak bilinen birinci dil, resmen tanınan dildi... İnsanlar arasındaki konuşmalarda neredeyse tamamen kısıtlı olan ikincisi ise halk ağzı olarak düşünülürdü. Ama yine de bu dil bizin gerçek ve doğal dilimizdi... Benzer şekilde iki prozodik sistem vardı... İkincisi Türk insanı tarafından kullanılan ölçüyü ki tanınmış şairler bu ölçüyle (hece vezni) oldukça coşkulu şiirler yazdılar. Bu şiirler yaratıcılığın ve ilhamın doğal sonucuydular. Benzer ikilik edebiyatımızda da mevcuttur. Türk edebiyatı popüler atasözleri, bilmece, hikâyeler, türküler, destanlar, savaş öyküleri, efsaneler, fıkralar ve halk tiyatrosundan oluşmaktadır. Atasözleri ayrıca bilmece meydana getiren insanların özlü sözleridir. Bunlar, Türk insanının gönlünden ürettiği ürünlerdir.”¹⁴

Gökalp daha sonra şu soruyu ortaya atar: “Niçin Türklerin her şeyi bu kadar güzel ve niçin Osmanlı'nın her şeyi bu kadar iğrenç? Bu sorunun cevabı, Osmanlı modelinin Türk kültür ve hayatına aşırı zarar veren emperyalizm yolunda gezinmiş olmasıdır.”¹⁵ Osmanlıların kültürü kullanışsız görülerek reddedildiğinden ve halk kültürünün ise böyle romantik bir yaklaşımla övülmesinden ötürü Gökalp için folklor araştırmaları ve derlemeleri ile meşgul olmak mantıklıydı. O, Türkiye’de folklor derlemeciliğinin gerçek öncüsüyüdü. O, ‘folklore’ kavramını Türk diline ‘halkiyat’ (halkın bilimi) olarak çevirdi ve 1922’ye kadar da bu şekilde kullandı. Ancak bu yıldan itibaren Gökalp artık ‘halkiyat’ kavramının uluslararası arenada kullanılan şekli olan ‘folklore’ kavramını kullanmaya başlamıştır. “1912 yılının başlarına gelindiğinde Gökalp sadece halk hikâyeleri derlemeleri ile uğraşmadı ayrıca çocuklar arasında milliyetçi duyguları yaygın hale getirmek için bu halk hikâyelerini şiirleştirdi ve onları ilham kaynakları olarak kullandı.”¹⁶ “Bu aktivite ayrıca milli bir destan yaratmak için Dede Korkut’un bazı şiirsel serüvenlerini de kapsadı.”¹⁷ “Daha sonra Gökalp 1922’de muhtemelen kendinin şiirselleştirmedeki yetenek eksikliğini fark ettikten sonra hikâyeler kaleme alıp yayınlamaya başladı. Gökalp milliyetçilik hedefine uygun hale getirmek için hikâyelerinde kullandığı dili, tarzı ve karakterlerin isimlerini hafifçe değiştirdi.”¹⁸ Gökalp, ideolojisini hayata geçirmek için Türk folklorunda büyük bir eğitici aygıt meydana getirdi. Şiir ya da düz yazı olarak yayınladığı çalışmalarında, hikâyelerinin coğrafi sahasını, ihmal edilmiş olan Asya’yı, Türklerin anavatanı haline getirdi. Kahramanların isimlerini Türk tarihinin efsanevi ve gerçekçi kahramanların isimleri ile yeniledi. Örneğin, hikâyelerinin birinin sonunda Gökalp demektedir ki: “Hikâyenin kadın kahramanı Ay Hanım, Türk’tür. Yıldız, Müslüman’dır ve Üvey Ana ise İngiliz’dir.”¹⁹

¹⁴ Ziya Gökalp, **The Principles of Turkism**, trans., R. Devereux (Leiden, 1968), p. 23.

¹⁵ Gökalp, p. 28

¹⁶ Ergenekon 1912, Alageyik 1912, Küçük Şehzade 1913, Ülker ile Aydın 1913, Kızıl Elma 1913, Yaratılış 1917, Küçük Hemşire 1922, Kolsuz Hanım 1922. Fevziye Abdullah Tansel, **Ziya Gökalp Külliyyatı**, cilt 1 (Ankara, 1952).

¹⁷ Gökalp Dede Korkut Destanından üç kahramanı şiirleştirmiştir: Bunlar 1917 Deli Dumrul, 1917 Tepegöz ve 1917 Aslan Basat. Daha fazla bilgi için Tansel’in Ziya Gökalp çalışmasına bakınız.

¹⁸ Bu hikâyeler Keloğlan, Tembel Ahmet, Kuğular, Nar Tanesi, Keşiş Ne Gördün, Pekmezci Anne, Yılan Bey ile Peltan Bey’dir ve hepsi 1922’de yazılmıştır.

¹⁹ Tansel, Ziya Gökalp, s. 207.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 6/3 Summer 2011

Gökalp 1922 yılında Fuat Köprülü’ye yazdığı bir yazısında ifade etmektedir ki: “Ben burada (Diyarbakır’da) halk hikâyeleri toplamaktayım. Onları Küçük Mecmuamda yayınlamayı umuyorum. Ayrıca halk inançlarını da derleyeceğim. Diyarbakır’da antik halk şarkılarını da derlemektediriz. Ben ayrıca Türk aşiretleri, Arap aşiretleri ve Kürt aşiretleri arasında etnoğrafik araştırmalar da yapmaktayım ve burada küçük bir etnoğrafi müzesi kurmayı umuyorum.”²⁰ 1922’de Gökalp tarafından yayınlanan bir makalede Gökalp’in hikâye derleme metotları hakkında bilgi verilmektedir. O demektedir ki: “Hikâyeler her anlatıcıdan toplanılmamalıdır. Sadece en iyi geleneksel anlatıcılar seçilmelidir. Halk hikâyeleri bir milletin en değerli hazineleridir. Milletimizin en köklü karakterleri ve idealleri bu hikâyelerde muhafaza edilmiştir... Hikâyeler toplandığı zaman onların içinden milli ruh için faydalı olanları ve çocuklar için eğitici olanları seçilmelidir ve geri kalanı atılmalıdır.”²¹ “Gökalp’in halk hikâyesine olan yaklaşımı Avrupa’nın romantik folkloristlerin yaklaşımına benzemektedir ki Gökalp için folklor, unutulmuş milli erdemleri yansıttığı zaman faydalı, güzel ve milli birliği sağlamlaştırmada yardımcıydı.”²² Türklerin bağımsızlık savaşı (1920-22) Osmanlı’nın merkezini yani sadece Türklerle nüfuslanmış olan Anadolu ve Trakya’yı yabancı işgalinden kurtardı. Türk ve Müslüman olmayan yabancı nüfus modern Türkiye’nin sınırları dışında bırakıldı. Geçmişte Osmanlı devlet sisteminin altındaki diğer etnik kimliklerle, dinlerle ve dillerle uyumsuzluk içerisinde olan Türk milli kültürü düşüncesi artık zihinlerdeki bir hayal değildi; Türk milli kültürü düşüncesi, Türkiye’nin türdeş inanç sistemleri ve etnik yapıları tarafından yürütülen bir devlet politikası haline geldi. Mustafa Kemal Atatürk’ün kuvvetli liderliği altında yeni dönemin milliyetçi liderleri, devlet üzerindeki İslam hegemonyasını parçalamak, İmparatorluğun politik yapısını değiştirmek, zihinlerde ve geleneklerde olduğu gibi eğitimde ve yasal sistemde de modernizasyonları gerçekleştirmek için 1923-30 arası boyunca kapsamlı bir reform programını uygulamaya sokmuşlardır. Saltanat ve halifelik kaldırılmıştır ve yeni cumhuriyet ilan edilmiştir. Bütün dini okullar kapatılmış ve halk okullarındaki din eğitimi durdurulmuştur. İslam şeri’at düzeni yerine Avrupa’nın hukuki düzeni getirilmiştir. Roma (Latin) alfabesi benimsenmiş ve Arap alfabesinin kullanımı yeni yasalar tarafından cezalandırılabilen bir suç haline getirilmiştir.

“Yeni liderlerin düşledikleri bu şiddetli değişimler, neşede ve kederde Türkleri bir arada tutmak için topluma öğretilmiş olan şerefli bir geçmişten gelen milli bir şuur duygusu olmadıkça başarılı olamayacaktı ve tamamlanamayacaktı. Bundan dolayı herkes tarafından (köylüler ve aydınlar tarafından) anlaşılabilir olan ortak bir dilin vasıtasıyla yeni bir milli kültür meydana getirildi. Türk Dil Kurumu, yabancı sözcüklerden dili arındırmak ve bu amaç doğrultusunda aktivitelerde ve araştırmalarda öncülük etmek göreviyle 1932 tarihinde kuruldu. Dünya medeniyetine Türklerin katkılarını keşfetmenin yanında özellikle Orta Doğu’da İslami dönemde ve Asya dönemi boyunca Türklerin şerefli rollerini ortaya çıkarmak görevi aynı yılda kurulan Türk Tarih Kurumu’na verildi.”²³ Atatürk tarafından desteklenen ve önerilen her iki organizasyon, onun arzusuyla kurulmuş olan fonların vasıtasıyla hala faaliyetlerini sürdürmektedir.

Devlet milliyetçiliğinin bu aşamasında halk edebiyatı, milli şuurun ana kaynağı olarak kabul edildi. Bununla birlikte zaten çalışmalarında milli dili muhafaza eden, Arap ve Fars etkilerini

²⁰ Fevziye Abdullah Tansel, **Limni ve Malta Mektupları**, Ziya Gökalp Külliyyatı, cilt 2 (Ankara, 1965), s. xxvi.

²¹ Ziya Gökalp, “**Masalları Nasıl Toplamalı**”, Halk Bilgisi Mecmuası 1 (1928): 22.

²² Avrupa’daki folklor gelişimine dair bibliyografya için Linda Degh’e bakınız. “Folklore and Related Disciplines in Eastern Europe,” **Journal of the Folklore Institute** 2 (1965): 103-119; Richard M. Dorson, “The Question of Folklore in a New Nation,” **Journal of the Folklore Institute** 3 (1966): 277-298.

²³ Bakınız Bernard Lewis, “**History Writing and National Revival in Turkey**,” *Middle Eastern Affairs* 4 (1953): 218-227; Uriel Heyd, “Language Reform in Turkey,” *Middle Eastern Affairs* 4 (1953): 402-409.

sınırlayan, halk şiirini sonraki nesillere aktaran ve yaratan Türk ozanları da vardı. Halk nüfusunun çoğunluğu onların şiirlerini okumakta, anlamakta ve bununla eğlenmekteydi. Bu şiirin dili, eğitimsiz köylüler arasında asırlardan beri canlı bir iletişim aracı olarak hizmet etmiştir ki bu araç, yeni aydınlar tarafından yönetenler ile yönetilenler arasındaki boşluğa köprü yapılmak için araştırmaya tabi tutulmuştur. Dahası, bu halk şiirinin büyük bir bölümü, özellikle dine karşı daha liberal bir yaklaşıma sahip olan Alevi ve Bektaşî ozanlarının şiirleri, güçlü ideolojik arka planlarıyla yeni cumhuriyetin seküler politikalarına katkı sağlamıştır. Osmanlı entellektüelleri tarafından yok sayılmış ve ihmal edilmiş olan ozanlar, kültür kahramanları haline geldi ve yeni başkent olan Ankara'da büyük kültürel etkinlikler ile ozanların anısına anma törenleri düzenlendi. Halka doğru hareketi entellektüel bir ilkeydi ve aslında Cumhuriyet Halk Partisi'nin ana prensiplerini temsil eden bayrağındaki diğer beş okun arasına oklardan biri olarak dâhil edildi. Atatürk tarafından kurulan bu parti 1950'lere kadar Türkiye'yi idare etmiştir.

“1920 yılının hemen başlarında Milli Eğitim Bakanlığı halk bilimi ürünlerini toplaması amacıyla bir kültür birimi kurdu ve cumhuriyetin ilk on yılı boyunca folklor araştırmalarını bakanlığın yayınları arasına dâhil etti. Yabancı uzmanlar ve bilim adamları raporlar hazırlamak, folklor çalışmalarını geliştirmek, folklor derleme gezilerini organize etmek ve bir halk müzesi kurmak gibi amaçlarla Türkiye'ye davet edildi.”²⁴ “Bela Bartok'un tavsiye ve önerilerini takiben, örneğin, İstanbul Konservatuvarı 2000 halk şarkısı derlemiş ve 1925-35 yılları süresince de bunların çoğunu yayınlamıştır.”²⁵

“Folklor alanındaki bilimsel aktiviteler, Prof. Dr. Fuat Köprülü'nün başkanlığı altında İstanbul Üniversitesi'nde 1924 yılında Türkoloji Enstitüsü'nün kurulmasıyla başlamıştır.”²⁶ Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yirmi yılı boyunca Fuat Köprülü, folklor çalışmalarına diğer bütün bilim adamlarından daha çok katkıda bulunmuştur. Bir tarihçi olmasına rağmen o, Türk folkloru ile ilgili makaleler ve kitaplar yayınlamıştır. Mesela “Türk Âşıklık Geleneğinin Kökeni ve Gelişimi”, “Meddah, Hikâye Anlatıcı”, “İlk Türk Mistikleri”, “Türk Âşık Şiirinde Metinler ve Çalışmalar”, ve “Kul Mustafa ve Genç Osman Hikâyesi.”²⁷ Bu çalışmalar, henüz çok az bilim adamının folklorun ne olduğuna dair az çok bilgisinin olduğu bir zamanda yayınlanmış emsali benzeri olmayan çalışmalardır. Bu folklorist jenerasyonunun izinde ve sonraki nesil arasında kabul edilen Boratav, Köprülü'den edebiyat ve folklor eğitimi almıştır. Ziya Gökalp'in bir arkadaşı olarak Köprülü, milliyetçi prensiplerini takip etmiş ve onları edebiyat, tarih ve folklor çalışmalarına uygulamıştır. Çalışmalarının bilimsel liyakatinin yanında okuyucu onu ideolojik niteliğinden dolayı kolaylıkla tanıyacaktır. Köprülü “Türk halkının estetik ve sanat alanındaki milli ruhunun ve milli tercihlerinin, halk edebiyatında ve folklorda bulunabildiğini ve araştırılabildiğini”²⁸ ispatlamaya çalışmıştır. “Folklor

²⁴ Ignacz Kunos, Bela Bartok ve Gyula Meszaros gibi bütün Macar Türkologlar folklor çalışmalarını organize etmek ve folklor müzeleri ile enstitüleri kurmak amacıyla Türkiye'ye davet edildiler ve 1925–35 yılları arası bu davet gezileri devam etti.

²⁵ Pertev N. Boratav, “**Les travaux de folklore Turc, 1908-51**,” Anadolu 1 (1952): 71.

²⁶ Türkoloji Enstitüsü'nün yayınları arasında görünen aşağıdaki bölümler folklor çalışmalarına önemli katkılar olarak anılmalıdır: Pertev N. Boratav, *Köroğlu Destanı*, (İstanbul, 1931); A. Baki (Gölpınarlı), *Melamilik ve Melamiler*, (İstanbul, 1931); Fuat Köprülü, *XVI Asır Sonlarına Kadar Türk Saz Şairleri*, (İstanbul, 1930); Fuat Köprülü, *Kayıkçı Kul Mustafa ve Gencosman Hikâyesi*, (İstanbul, 1930); Muallim Rifat, *Maniler* (İstanbul, 1928).

²⁷ Fuat Köprülü, “**Türk Edebiyatında Aşık Tarzının Menşesi ve Tekamülü Hakkında Bir Tecrübe**”, Milli Tetebbular Mecmuası, 1 (1915); Fuat Köprülü, “Türklerde Halk Hikayeciliğine Ait Bazı Maddeler”, *Türkiyat Mecmuası*, 1 (1925): 1-45; Fuat Köprülü, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, (İstanbul, 1919), 2. baskı. (Ankara, 1966); Fuat Köprülü, *Türk Saz Şairleri*, (İstanbul, 1940), 2. baskı. (Ankara, 1962).

²⁸ **İlk Mutasavvıflar**, s. 1-2, 2. Baskı.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 6/3 Summer 2011

çalışmalarına kendisini adayan ilk organizasyon 1927’de kurulan Halk Bilgisi Derneği’dir.²⁹ “Fahri başkan olarak Milli Eğitim Bakanı Mustafa Necati tarafından desteklenen dernek, özerk bir organizasyon olmasına rağmen kapsamlı olarak resmi destekten faydalanabildi. Derneğin resmi yazışmaları Büyük Millet Meclisi’nin yazı ofisinde ücret ödenmeksizin yapılabildi ve derneğin ilk yayınının bütün stoku, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından bütün öğretmenlere ve dernek üyelerine sonradan bedava dağıtılabilmesi için satın alındı.”³⁰ “Halk Bilgisi Derneği milli çapta olan bir üyelik kampanyası ile meşgul oldu. Yayın yapma hususunu destekledi ve amatör olan üyelerine halk bilimi teorisini ve alan araştırması tekniklerini öğretti. Derneğin ilk yayını yerel derleyiciler için bir el kitabıdır ve bu kitap, neyin folklor olarak görülebileceğine dair karar verebilmek için gereken ana prensiplere yer vermektedir.”³¹ Böyle bir rehber, 1920’lere kadar Dünya folklorundan haberi olmayan Türkiye için gerekliydi. Derneğin folklor anlayışı ve konuya olan yaklaşımı Gökalp’in duygusal romantik görünümünden pek farklı değildi. “1928 yılında Halk Bilgisi Mecmuasının dernek tarafından yapılan ilk yayımında editörler, hem insanları eğitmek hem de milli birlik hedefini desteklemek için yapılacak olan çalışmaları ve toplanan materyalleri dergiye dâhil edeceklerini ilan ettiler.”³² Genel sekreter bunu, bütün Anadolu’nun maddi kültür unsurlarını, geleneklerini, dillerini, inançlarını, şiir sanatını, hikâyelerini ve destanlarını ön plana çıkaracak olan bir halk geleneği haritasını yapmayı önererek bir adım daha ileri götürdü. “Folklorist böyle bir haritayı inceleyerek milli kültürde ya da milli dilde meydana gelmiş olan herhangi bir sapmayı keşfedebilecek ve daha sonra milli birliğin yararına dönük olarak saptanan bu kültürel aykırılığı asimile etmek için en uygun araçları kullanacaktı.”³³ Böylelikle de folklor, tek dilli türdeş bir milleti harekete geçirmede kullanılacak potansiyel bir silah olacaktır. Tabii ki genel sekreter Ziyaeddin Fahri (Fındıkoğlu), kendi fikirlerini makalesinde dile getiriyordu ancak bununla birlikte onun fikirleri aynı zamanda Türk folklorundaki aşırı milliyetçi karakterlerden biridir. Aşağıda görülebileceği gibi bu aşırılık nedeniyle, 1940’ların sonunda Ankara Üniversitesindeki folklor öğretimine son verilmek zorunda kalınmıştır. Böyle şovenist (aşırı milliyetçi) bir eğilim mevcut olmamasına rağmen romantik milliyetçilik Türk folklor çalışmalarında 1940’lara kadar egemen olmuştur. Bu perspektiften bakıldığında folklorun her bir türü millet için özel bir değere sahiptir. Mesela atasözleri Türklerin atalarının yüksek ahlaki değer yargılarını ve felsefelerini yansıtır, destanlar Türk kahramanlığının örnekleridir, bilmece Türk zekâsının keskinliğini ve parlaklığını gösterir, halk şiiri insanın tabii hislerini ortaya çıkarır. Kısacası, asırlardan beridir temeli çöktürülmüş olan milli ruhu, bir bütün olarak, folklor ifade etmektedir.

“Halk bilgisi Derneği 1932 yılında ortadan kalkmıştır. Onun görevini hiç olmazsa kısmen hükümet destekli sosyal aktivite merkezleri olan Halk Evleri tarafından üstlenilmiştir.”³⁴ “Bu merkezler 1932 yılında açılmış ve daha sonra on yıl içinde bütün şehirlere kadar yayılmıştır. 1945’e doğru ise onların sayısı 465’i bulmuştur. Onların faaliyetleri arasında folklor derlemeciliği ve

²⁹ Halk Bilgisi Mecmuası, 1 (1928): 187. Kurumun yönetici komite üyeleri: Diyarbakır milletvekili İshak Refet (İşitman); Ankara Öğretmen Eğitim Enstitüsü Müdürü Ali Rıza; Ankara Kız Lisesi Müdürü İsmail Hikmet (Ertaylan); Ankara’da Milli Eğitim Bakanlığı Kütüphane Genel Müdürü, Hasan Fehmi (Turgal); Ankara Arkeoloji Müzesi Müdürü, Hakkı Baha; Ankara Kız Lisesi Sosyoloji ve Felsefe Öğretmeni, Kurumun Genel Sekreteri, Ziyaeddin Fahri (Fındıkoğlu); Ankara Kız Lisesi Dil ve Edebiyat Öğretmeni, İhsan Mahfi.

³⁰ Ibid.

³¹ Halk Bilgisi Rehberi no. 1’in hazırlanmasında Van Gennep tarafından hazırlanan “Folklore” adlı eser ana kaynak olarak kullanıldı. Bununla birlikte halk şarkıları, dil folkloru, halk sanat ve zanaatları derlemelerini kapsayan bölümler Mahmut Ragıp (Gazimihal), Hasan Fehmi (Turgal) ve İsmail Hüsrev (Tokin) tarafından yazıldı. Derneğin folklor yayınlarının listesi için Mehmet Halit Bayri ile görüşüldü.

³² **Halk Bilgisi Mecmuası** 1 (1928): 1-4.

³³ Ziyaeddin Fahri, “**Halk Bilgisi ve Milli Birlik**”, Halk Bilgisi Mecmuası 1 (1928): 141.

³⁴ Bakınız İlhan Başgöz and Howard Wilson, **Educational Problems of Turkey** 1920-1940, p. 149, for People’s House.

yayımcılığı önemli konular olarak kabul edilmiştir. Bu merkezlerin çoğu, yerel folklor konularını da kapsayan aylık ya da iki aylık periyotlarda çıkan dergiler yayımlamışlardır.”³⁵ “Belli başlı büyük Halk Evlerinin yapmış olduğu mütevazı yayımlar dışında, merkez Halk Evi içinde bazı folklor çalışmalarının bulunduğu bir seri yayımlamıştır.”³⁶ “1945’ten sonra Halk Evlerinin merkez ofisi bir Türk Folklor Arşivi kurma teşebbüsünde bulundu.”³⁷ “1932-42 yılları arası Türkiye’inde yayımlanan tek folklor dergisi, İstanbul Halk Evlerinin yayımladığı “Halk Bilgisi Haberleri” dergisiydi. Bu dergi günümüz folklor derlemecileri için ana kaynak durumundadır.”³⁸ Halk Bilgisi Haberleri dergisinin kalıcılığında editör olarak çalışmalarından dolayı kendi kendisini bir folklorist olarak yetiştiren Mehmet Halit Bayrı’ye saygı duyulmalıdır.

1938’de folklor, sözlü gelenekle sınırlanmış olmasına rağmen Ankara Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesinde yeni açılmış olan Türkoloji Enstitüsünün programına eklendi. 1947’de bütün folklor türlerini kapsayan bu program Prof. Pertev N. Boratav’ın idaresi altında bağımsız bir kürsü oldu. “Bu yıllar boyunca Boratav, genç asistanların ve bölümden yeni mezun olanların yardımlarıyla 15,000 sayfa materyali ihtiva eden Türk Folklor Arşivi’ni kurmuştur.”³⁹ Bölüm, kendi eski öğrencileri ile, ki bu eski öğrenciler Türkiye’nin baştan sona bütün şehirlerinde artık öğretmenlik mesleğini icra etmektedirler, iletişim içerisinde kalarak gerçekleştirdikleri folklor faaliyetlerinin sinir merkezi haline gelmiştir.

Folkloru, Türkiye’ye bağımsız, bilimsel bir disiplin olarak tanıtan Boratav’dır. Boratav, folklorun öğretim ve araştırma kapsamını, sözlü gelenek ile sözlü olmayan geleneği de kapsamı için genişletmiştir. O bu konudaki eğitimini Avrupa’dan almıştır. Avrupa’da kısmen Van Gennep’in kısmen de Fransız Tarih Okulunun tesirinde kalmış, onlardan esinlenmiştir. Onun folklorlara karşı bilimsel ve tarafsız olan yaklaşımı, İkinci Dünya savaşından sonraki dönemde iktidar partisi tarafından yürütülen aşırı milliyetçi politikaları folklorun daha da ileri götürmesi gerektiği anlayışı ile çakışmaktaydı. 1945’te muhalif Demokrat Partinin kurulması ve değişen iç ve dış şartların katkısıyla Türkiye’de egemen reformist parti olan Cumhuriyet Halk Partisi, konumunu yine kendisi tarafından başarılmış olan radikal reformlara karşı bir pozisyonda yeniden düzenlemiştir. Köy enstitüleri orijinal kimliklerini kaybettiler. Toprak Reformu Yasası değiştirildi ve artık büyük malikânelerin arazilerini topraksız köylülere dağıtmada etkisiz hale getirildi. Din eğitimi halk okullarında tekrar verilmeye başlandı. 1930’ların devlet kontrollü ekonomik politikalarından vazgeçildi ve Batı edebiyatının başarılarının Türkçeye çevrilmesi işlemleri durduruldu.

İktidar partisinin sağ kanadı ve kültürel meselelerde aşırı sağcı reflekslere sahip yeni kurulmuş olan Demokrat Partinin ittifakı yoluyla bu değişimler mümkün hale gelmiştir. Milli Eğitim Bakanlığını da yönetimi altında tutan bu yeni ittifak, Millet Meclisinde kuvvetli bir konuma sahip oldu ve yaklaşan genel seçimlerde uygun bir atmosfer yaratmak için “solcu üniversite profesörleri”ne karşı organize bir saldırı başlattı.

Prof. Boratav ve Ankara üniversitesindeki folklor eğitimi bu ittifakın hedeflerine dâhil edildi. Bu bağlamda folklorun milli konularının vurgulanmıyor olduğu bunun yerine halk hikâyelerinin uluslararası konularının öğrencilere öğretilmekte olduğu iddia edildi. Folklorun milli karakteri politik bir mesele olarak Boratav tarafından ihmal edilmişti. Türk destan kahramanlarından Köroğlu için zenginden alıp fakirlere dağıtan sosyal haydut şeklinde bir tarif yapıldığı söylendi. Bunların hepsi,

³⁵ Halk Evleri tarafından basılan dergilerin listesi için bakınız Avni Candar, Bibliyografya: **Halkevleri Neşriyatı** (Ankara, 1940).

³⁶ Bakınız Avni Candar’ın yayımlar listesi.

³⁷ Bu teşebbüs 1946 yılında Ahmet Kutsi Tecer tarafından başlatılmıştır.

³⁸ Halk Bilgisi Haberleri 1, (1932); 117 (1942).

³⁹ Pertev N. Boratav arşivinin içeriği için bakınız, "**Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesinde Halk Edebiyatı ve Folklor Arşivi**", Dil ve Tarih Coğrafya Fak, Dergisi 1 (1942).

sınıf farkı bulunmayan bir toplumda sınıf mücadelesi başlatmaktan başka hiçbir işe yaramayacak yorumlardan başka bir şey değildi.

Kahramanların milletin kahramanlık fiiliyatının temsilcisi olarak analiz edilmesi gerekmektedir. Dersliklerde çalışılan halk şiirinin; kasıtlı bir şekilde zavallı, sefil köylülerin ve yoksul insanların hayatlarını yansıtan örnekler arasından seçilmiş olmasının yanında, bu örnekler gençliğin yüksek ahlaki değerlerine zarar veren müstehcen ifadeler de içermektedir.

Bütün bu ifadeler genel suçlamalardır fakat Prof. Boratav resmen Türk milliyetçiliğinin iki lider figürü olan Namık Kemal ve Ziya Gökalp’i derslerinde eleştirdiği suçlamasından sonra mahkemeye başvurdu. Boratav bu suçlamalardan beraat ettikten sonra tekrar derslerine döndü ancak bu sefer Milli Eğitim Bakanı S. Sirer, Millet Meclisine folklor programının bütçesinin kesilmesi için bir kanun sundu ve bu kanunun kabul edilmesi ile Ankara Üniversitesinde yürütülen folklor öğretimi 1947 yılında durduruldu. Çağdışı olan bu türden uygulamalar ile yıldırılamamış olan birkaç üniversite profesörünün akademik özgürlük için sergiledikleri haykırış ise kararı etkilemedi.

Folklor derlemeciliğine ve çalışmalarına olan bir diğer darbe ise 1950 yılında Demokrat Partinin çoğunluğun oylarını alarak iktidara gelmesiyle gerçekleşti. Bir yıl sonra yeni hükümet folklor çalışmalarının arkadaşça bir ortamda yapıldığı ve desteklendiği yerler olan ve insanların toplanma merkezleri olarak görülen Halk Evlerini kapattı. Sonuç olarak folklor yayımları ve derlemeleri üniversite ve devlet desteğini kaybetti. Yerel ve periyodik olarak çıkan folklor dergileri ise tamamen ortadan kalktı. Bu iki kurumun desteğini kaybettikten sonra folklor çalışmaları Türkiye’de 1950’den sonra bireysel gayretlerle devam etti. Bugün hiçbir üniversitede bağımsız bir folklor programının bulunmamasına rağmen bazı üniversiteler etnolojide, edebiyatta, dinde, sanatta, tiyatrodada ve hatta İngilizce’de folklor ile ilgilenmektedir ve bu alanda araştırmalar ve derlemeler yapmaktadır.

Bu kısa makalede folkloristlerin bireysel yaklaşımlarını izah etmek, olanaklı ve mantıklı olmadığından sadece Türkiye’de folklor ilmindeki ana eğilimlere dikkat çekmeği uygun gördüm. Paris’te araştırmalarına ve yayınlarına devam eden Boratav⁴⁰, esasen kültürlerarası vurgusunun ve sosyal altyapı analizinin değerini reddetmeksizin edebiyat folklorcularının kullandığı metot vasıtası ile folklorla yönelmiştir. Boratav, konunun doğasına uygun olan bu yaklaşımlardan birini kullanır ve bu istikamette kendisini sadece bir derleme metodolojisi ile temsil etmekten başka, herhangi bir folklor okulunu takip etmez.

Gökalp ve Köprülü tarafından kurgulanan romantik-milliyetçilik akımı, her ne kadar kendi aralarında tanınmış bir figür olamamasına rağmen onların öğrencileri arasında hala egemen akımdır. Onlar Anadolu Türk kültürüne Şamanizmin ve Orta Asya Türk kültürünün doğrudan kalıntıları olarak bakarlar. Antik dönem Anadolu, Orta Doğu ve Balkan kültürlerinin sebep olduğu yabancı etkiler en asgari seviyededir ve yok sayılmalıdır. Bu düşünce çeşitli üniversitelerde ağırlıklı olarak desteklenmektedir ve Milli Eğitim Bakanlığının da desteğine sahiptir.

⁴⁰ The following is a selected bibliography of Boratav's books: **Folklore ve Edebiyat**, vol. 1 (İstanbul, 1939); vol. 2 (Ankara, 1945).

Pir Sultan Abdal (Ankara, 1947). Co-authored by Abdülbaki Gölpınarlı.

Halk Hikâyeciliği ve Halk Hikâyeleri (Ankara, 1947).

Typen Turkischer Volksmarchen (Weisbaden, 1953). Co-authored by Wolfram Eberhard.

Conte Turcs (Paris, 1955).

Zaman Zaman İçinde (İstanbul, 1958).

Le Tekerleme, contribution a l'etude typologique et stylistique du conte populaire Turcs (Paris, 1963).

Er Toshtuk, epopee du cycle de Manas, translated from Kirgiz (Paris, 1965)

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 6/3 Summer 2011

“Hümanist Okul” diye de adlandırılabilen üçüncü bir akım 1945’ten bu yana gelişmesine devam etmektedir. Bu akım, klasik kültür ve antik Anadolu’nun yaşayan kalıntıları ve Anadolu’daki Türklerle ilgilenmektedir. Halikarnas Balıkcısı olarak tanınan romancı ve sanatçı olan Cevat Şakir, ekol fikrini şu şekilde ifade etmektedir:

“Anadolu’nun antik medeniyetini yaratan insanlar, bugün burada (Türkler gibi) yaşayan insanların atalarıdır. Roma İmparatoru Augustus zamanında yapılan ilk nüfus sayımına göre Anadolu’nun nüfusu 21 milyondur ki şu anda da Anadolu nüfusu az çok buna yakındır. Orta Asya’dan gelen Türklerin iki milyondan daha fazla olmadığı gerçeğinden hareketle bu iki milyon Türk, Anadolu sakinlerinin yerleşim karakterini, onların içerisine karışmaktan başka, değiştirememiş ve yükseltememiştir. Bunun nedeni klasik medeniyetin gerçek temsilcilerinin biz olduğumuz içindir. Klasik kültür Anadolu’da doğmuş ve oradan da Yunanistan’a geçmiştir.”⁴¹

Bu hareketin kökeni, Klasik Diller Bölümü ile Hitit ve Mezopotamya çalışmalarını da ihtiva eden Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi kurumu ile bağlantılıdır ve bu hareket, Türk milliyetçiliğinin olası bir kaynağı olarak gördüğü antik Anadolu kültürü üzerinde araştırmalar yapmaktadır. Atatürk, kurumunu desteklemiş ve teşvik etmiştir. Milli Eğitim Bakanı 1938 ve 1945 yılları arasında bu hümanistik yaklaşımı seçilmiş bazı yüksek okullarda Latin programları kurarak ve Yuna ve Latin klasiklerini de kapsayan Batı kültürünün başyapıtlarını Türkçeye çevirterek desteklemiştir. Metin And’ın halk tiyatrosu, törenler ve halk inançları alanlarındaki çalışmaları⁴² Türk folklorunda antik Anadolu’nun canlı kalmasını desteklemek için yeni deliller sağlamıştır.

1945’ten sonra folkloristleri bir folklor organizasyonu altında bir araya getirmek için birkaç kez teşebbüste bulunuldu. Fakat bunların hiç birisinde başarılı olunamadı. Folklor ilmini temsil eden bir folklor organizasyonu ya da kurumu hala yoktur. Ankara Üniversitesindeki folklor öğretimini durdurmadan sorumlu olan Milli Eğitim Bakanlığı, 1966’da bakanlık bünyesinde bir folklor enstitüsü kurmuştur. Ben 1970’de enstitüyü ziyaret ettiğimde enstitü, ülkenin folkloristleri ile hiçbir bağlantısı olmayan küçük bir bürokratik organizasyon durumundaydı ve kurumun folklorist olmayan yöneticisi enstitünün faaliyetlerini genişletmek için Amerikalı bir uzman getirmeye çalışıyordu. Bu yapı yıkılmadıkça ve enstitü folkloristler ile ortaklaşa çalışmadıkça ya da enstitü bilim adamları tarafından yönetilmedikçe, öyle görülüyor ki, yeni enstitü Türkiye’deki folklor çalışmalarına fazla katkıda bulunamayacaktı.

Her ne kadar birkaç bilimsel dergi folklor araştırmalarını yayınlamakta ve folklor derlemeciliğini teşvik etmekte olmasının yanında, kendisini tamamen folklor adayan Türk Folklor Araştırmaları⁴³ dergisi, editörlerinin (İhsan ve Bora Hınçer, baba ve oğul) bireysel gayretleri sayesinde 20 yıldan daha fazla bir süredir hayatta kalmayı başarmıştır. Dergi, folklorist bilim adamların makaleleri gibi amatör folkloristlerin de derlemelerini yayınlarak Halk Bilgisi Mecmuası geleneğini takip etmektedir. 1967’de ikinci bir dergi olarak “Folklore”⁴⁴, Türkiye’de ve yurt dışında halk dansı ve halk şarkısı gösterileri ile ilgilenen özel bir folklor eğlence organizasyonu olan Türk Folklor Derneğini temsilen ortaya çıkmıştır.

Bu yüzyılın ilk on yılına kadar folklorla olan ilgi geçen yüzyıla göre daha fazla oldu ve Osmanlı dilini temizlemek-saflaştırmak şeklinde sınırlı bir amaca sahipti. Bu sınırlı amaç, milliyetçilik hareketinin Osmanlı İmparatorluğunun dildeki, edebiyattaki, sanattaki ve politikadaki ana kültürel özelliklerini reddettiği anda, her nasılsa olduysa Türk milletinin unutulmuş kültürünü keşfedecek olan

⁴¹ Halikarnas Balıkcısı, **Anadolu Tanrıları** (İstanbul, 1955), s. 7.

⁴² Among others, the basic works of Metin And are: *Kırk Gün Kırk Gece* (İstanbul, 1959); *Türk Köylü Dansları* (İstanbul, 1964); *Dionisos ve Anadolu Köylüsü* (İstanbul, 1962); and *A History of Theater and Popular Entertainment in Turkey* (Ankara, 1964).

⁴³ **Türk Folklor Araştırmaları 1** (1950); 259 (1971).

⁴⁴ **Folklor 1** (1969); 8-9 (1970).

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 6/3 Summer 2011

tam bir kültürel harekete dönüştü. Türk milliyetçiliği, İmparatorluğun yıkılmasıyla meydana gelen kültürel boşluğu doldurmak için Türk folklorundan taze, kirletilmemiş ve milli bir kaynak buldu. Onların inandıkları bu yeni kaynak, yeni Türkiye Cumhuriyetini bir araya getirmek için kuvvetli bir güç sağlayacak ve milletin batılılaşmasını ve modernleşmesini kolaylaştıracaktı. Folklor Araştırmaları milliyetçiliğin bu resmi görüşünden ayrılmadığı sürece, devlet, bütün mümkün olan destekleri folklorist bilim adamlarına verdi. Hatta bunun yanında milliyetçiliğin aşırılıklara ulaştırıldığı zamanlarda dahi devlet, (milliyetçilik ideolojisi uğruna) folklor araştırmalarının tarafsızlığı ve objektifliği ilkesi ile çatışmaktan geri durmamıştır.

Folklor ve devlet arasındaki karşılıklı ilişkiler, dostça ya da çatışmacı olup olmaması önemli değil, 1950’den sonra yeni bir ekonomik gelişme heyecanının devleti yakalaması ile daha az şiddetli hale gelmiştir. Kişi başına milli gelir, endüstrileşme, toprak reformu ve ekonomik gelişme gibi bu yeniçağın uluslararası dili folkloru da kapsayan bütün kültürel problemlerin tartışılmasını ve önemini unutulmaya itmiştir. O tarihten itibaren folklor çalışmaları devlet yardımı olmaksızın şahıslar ve bireysel organizasyonlar tarafından idare edilmiştir. En son kurulan Milli Folklor Enstitüsü de bu eğilimi değiştirememiştir.

KAYNAKÇA

- AKYÜZ, Kenan (1965). "La literature moderne de Turquie," in *Philologiae Turcicae Fundamenta*, (Weisbaden), p. 548.
- BALIKÇISI, Halikarnas (1955), *Anadolu Tanrıları [Anatolian Gods]*, (İstanbul), s. 7.
- BAŞGÖZ, İlhan and Howard Wilson (1968). *Educational Problems of Turkey 1920-1940*, Indiana University Pres, p. 149
- BERKES, Niyazi (1964). *The Development of Secularism in Turkey*, (Montreal), p. 313.
- BORATAV, Pertev N.(1931). *Köroğlu Destanı, [The Koroglu Epic]*, İstanbul
- BORATAV, Pertev N. (1939). *Folklor ve Edebiyat, [Folklore and Literature]*, 1. Cilt, (İstanbul), s.49
- BORATAV, Pertev N. (1942). "Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesinde Halk Edebiyatı ve Folklor Arşivi" [The Folklore Archive at the Faculty of Language, History, and Geography], *Dil ve Tarih Coğrafya Fak, Dergisi* 1
- BORATAV, Pertev N. (1943). *Halk Edebiyatı Dersleri, [Lectures on Folk Literature]*, (Ankara), s. 8.
- BORATAV, Pertev N. (1945). "Hüseyin Rahminin Romancılığı", [Hüseyin Rahmi as Novelist] , *Folklor ve Edebiyat*, 2. cilt Ankara, s. 161.
- BORATAV, Pertev N. (1947). *Halk Hikâyeciliği ve Halk Hikâyeleri [Folk Stories and Folk Story Tradition]*, Ankara,
- BORATAV, Pertev N. (1952). "Les travaux de folklore Turc, 1908-51," *Anadolu* 1: 71.
- BORATAV, Pertev N. ve Abdülbaki Gölpınarlı (1947). *Pir Sultan Abdal, [A Nineteenth-Century Minstrel]*, Ankara
- CANDAR, Avni (1940). *Bibliografya: Halkevleri Neşriyatı [Bibliography: The Halkevi Publications]*, Ankara
- DEGH, Linda (1965). "Folklore and Related Disciplines in Eastern Europe," *Journal of the Folklore Institute* 2 : 103-119

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 6/3 Summer 2011

- DEVEREUX, R. (1968). The Principles of Turkism, written by Ziya Gökalp (Leiden), s. 23.
- DORSON, Richard M. (1966). "The Question of Folklore in a New Nation" Journal of the Folklore Institute 3 : 277-298
- EBERHARD, Wolfram (1953). Typen Türkischer Volksmarchen, Weisbaden
- EFENDİ, Ahmed Midhat (1871). Durubu Emsal-i Osmaniye-i Şinasi Hikemiyatını Tasvir, [The Description of the Morals of the Ottoman Proverbs Collected by Şinasi], İstanbul
- FAHRİ, Ziyaeddin (1928). "Halk Bilgisi ve Milli Birlik", [Folklore and National Unity], Halk Bilgisi Mecmuası 1: 141.
- GÖKALP, Ziya (1922). "Masalları Nasıl Toplamalı", [How Should the Folk Tale Be Collected?], Halk Bilgisi Mecmuası, [The Folklore Journal], 1: 22.
- GÖLPINARLI, Abdülbaki (1931). Melamilik ve Melamiler [The Melami Order of Islam and the Melamis], İstanbul
- HEYD, Uriel (1953). "Türkiye'de Dil Devrimi," *Middle Eastern Affairs* 4: 402-409.
- KÖPRÜLÜ, Fuat (1915). "Türk Edebiyatında Âşık Tarzının Menşe ve Tekâmülü Hakkında Bir Tecrübe" [An Essay on the Origin and Development of the Ashik Poetry among the Turks], Milli Tetebbular Mecmuası [The Journal of National Researches] 1
- KÖPRÜLÜ, Fuat (1925). "Türklerde Halk Hikayeciliğine Ait Bazı Maddeler" [Studies on the Storytelling Tradition among Turks, Meddahs], *Türkiyat Mecmuası* [Journal of Turcology] 1: 1-45
- KÖPRÜLÜ, Fuat (1930). Kayıkçı Kul Mustafa ve Gencosman Hikâyesi, [The Story of Kul Mustafa, the Boatman and the Young Osman], İstanbul
- KÖPRÜLÜ, Fuat (1930). XVI Asır Sonlarına Kadar Türk Saz Sairleri, [Turkish Folk-Poets until the End of the Nineteenth Century], İstanbul
- KÖPRÜLÜ, Fuat (1940). Türk Saz Şairleri [Turkish Folk-Poets] (İstanbul, 1940), 2nd ed. (Ankara, 1962)
- KÖPRÜLÜ, Fuat (1966). Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar, [The Early Mystics in Turkish Literature], Cilt: 1-2, 2. Baskı, Ankara
- KÖPRÜLÜ, Fuat (1966). "Âşık Tarzının Menşe' ve Tekâmülü", [The Origin and the Development of the Ashik Poetry], Edebiyat Araştırmaları, [Researches on Turkish Literature], Ankara.
- LEVENT, Agâh Sırrı (1949). Türk Dilinde Gelişme ve Sadeleşme Safhaları, [Progress in Simplification of Turkish Language], Ankara, s. 141
- LEWIS, Bernard (1953). "History Writing and National Revival in Turkey" *Middle Eastern Affairs* 4: 218-227;
- RIFAT, Muallim (1928). Maniler, İstanbul
- ŞİNASİ, İbrahim (1863). Durubu Emsal-i Osmaniye, [Ottoman Proverbs], (İstanbul), Ebuzziya tarafından ikinci baskı 1870, üçüncü baskı 1885.
- TANPINAR, Ahmet Hamdi (1956). On Dokuzuncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi, [The History of Nineteenth-Century Turkish Literature], İstanbul, s. 147-148.
- TANSEL, Fevziye Abdullah (1965). Limni ve Malta Mektupları, Ziya Gökalp Külliyyatı II. Cilt, (Ankara), s. xxvi.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 6/3 Summer 2011

TANSEL, Fevziye Abdullah (1952), Ziya Gök Alp Külliyyatı I. Cilt, [Collected Works of Ziya Gok Alp], vol. 1 (Ankara)

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 6/3 Summer 2011